

RWS INFORMATIE

Startbeslissing Verzachten randen van het Wad, als onderdeel van het gebiedsproces van het dijkversterkingsproject Koehool-Lauwersmeer.

Datum November 2020
Status definitief
Opgesteld door [REDACTED] (Rijkswaterstaat Noord Nederland (namens de PAGW) en in samenwerking met Wetterskip Fryslân en Provincie Fryslân)

Verzachten van de randen van het Wad:

- **als onderdeel van de Programmatische Aanpak Grote Wateren (de PAGW);**
- **als onderdeel van het gebiedsproces van het dijkversterkingsproject Koehool-Lauwersmeer (HWBP).**

Colofon

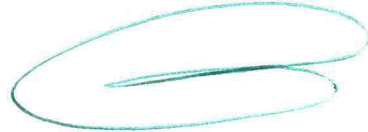
Uitgegeven door: Rijkswaterstaat Noord-Nederland

[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]

Opmaak: definitief
Datum: november 2020
Status: definitief

Akkoord:

DE MINISTER VAN INFRASTRUCTUUR EN WATERSTAAT,

Inhoudsopgave

1	Inleiding	7
1.1	Verhaal van het gebied – ecologische urgentie	7
1.2	Programmatische Aanpak Grote Wateren	7
1.3	Dijk versterkt, gebied verrijkt	9
1.4	Stap voor stap: de Startbeslissing geeft de aftrap	12
1.6	Leeswijzer	12
2	Beleid, opgave, doelen, koppelkansen	13
2.1	Beleidsmatige verankering	13
2.1.1	Programmatische Aanpak Grote Wateren	13
2.1.2	Hoogwaterbeschermingsprogramma	14
2.1.3	Agenda voor het Waddengebied 2050	14
2.2	Ecologische opgave Waddenzee	16
2.3	Doelen, projectresultaat, financiering, koppelkansen	16
2.3.1	Projectresultaat	18
2.3.2	Zicht op financiering van de PAGW-doelen	18
2.4	Uitgangspunten	20
3	Aanpak	22
3.1	Het MIRT-systeem als leidraad	22
3.2	Procedures	22
3.3	De Verkenning: wat gaat er gebeuren?	24
3.4	Planning	25
4	Organisatie	27
4.1	Samenwerking	27
4.2	Stuurgroep Koehool-Lauwersmeer (KLM)	27
4.3	Participatieproces	28

1 Inleiding

1.1 Verhaal van het gebied – ecologische urgentie

De Waddenzee is Unesco Werelderfgoed. Het is 's werelds grootste aaneengesloten systeem van zand- en slibvlakten die droogvallen tijdens eb. De Waddenzee ligt echter in een keurslijf van dijken en dammen. Door landaanwinning en afsluitingen van zeearmen is veel van het oorspronkelijke intergetijdengebied verdwenen. Overgangen van land naar water en van zoetwater naar zoutwater werden abrupt. Verbindingen met het achterland zijn afgesloten. Daarnaast zijn er veel menselijke activiteiten in het gebied, we noemen dit gebruik. Denk aan visserij, toerisme en baggeren voor de scheepvaart. Veel activiteiten zijn, mits goed vormgegeven, inpasbaar.

Al deze factoren hebben, samen met de gevolgen van klimaatverandering en intrede van exoten, invloed op het mariene ecosysteem. De visstand is onvoldoende en het voedselweb is incompleet. Vooral grote vissen, toppredatoren en biobouwers, zoals zeegras, ontbreken. Omdat er onvoldoende geschikt leefgebied is, is de Waddenzee een zwakke schakel geworden in de Oost-Atlantische migratieroute van trekvogels (flyway) en de levenscyclus van trekvis (swimway). De hoofdstrategie is om te sturen op processen en het aanpassen van het menselijk gebruik aan deze fundamentele kenmerken. Het gebied met rust laten, is daarbij belangrijker dan doen.

In de Waddenzee zouden maatregelen genomen moeten worden om de randen van het Wad te verzachten. De nu lopende dijkversterkingstrajecten van de Waddenzeedijken bieden hiervoor volop kansen. In combinatie met de dijkversterking kunnen bijvoorbeeld geleidelijke overgangen van Wad naar land, zoet-zout overgangen, 'dubbele dijken' en brakwaterzones gemaakt worden. Ook kan de Waddenzee weer met het achterland worden verbonden en de natuurlijke dynamiek terug gebracht worden. Met inrichtingsmaatregelen wordt dus geprobeerd habitats en connectiviteit te verbeteren, en nadelige effecten van de waterveiligheidswerken weg te nemen of te verzachten.

1.2 Programmatische Aanpak Grote Wateren; Verzachten van de randen van het Wad, als onderdeel van het gebiedsproces van het dijkversterkingsproject Koehool-Lauwersmeer.

De ministeries van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) en Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) werken samen met de regionale overheden en maatschappelijke organisaties (hierna: de regio) aan toekomstbestendige grote wateren waarin een hoogwaardige natuur samengaat met een krachtige economie. Met de PAGW (de Programmatische Aanpak Grote Wateren) wordt waar mogelijk de natuurlijke dynamiek versterkt, worden de grote wateren en het achterland met elkaar verbonden en worden eerder verloren en ontbrekende leefgebieden aangelegd en worden geleidelijke overgangen tussen land en water, en zoet en zout aangelegd. Daarmee wordt de natuurlijke dynamiek vergroot en wordt een stabiel en samenhangend ecologisch netwerk van grote wateren gerealiseerd. De Natura2000-gebieden en de overige natuurgebieden in de grote wateren worden hiermee robuust gemaakt, zodat ze beter externe milieudrukken en de effecten van klimaatverandering kunnen opvangen. Zo wordt de achteruitgang van de ecologische waterkwaliteit en natuur voorkomen; wat een verplichte opgave is

vanuit de Vogel- en Habitatrictlijn (Natura2000) en de Kaderrichtlijn Water (KRW). Als de natuur en de ecologische waterkwaliteit op orde zijn, verbetert ook kwaliteit van de leefomgeving en het vestigingsklimaat. Daarnaast zijn de maatschappelijke opgaven uit de gebiedsagenda's, zoals verstedelijking, transport en energieopwekking, beter in te passen.

Op basis van de ecologische urgentie van maatregelen, draagvlak in de regio, cofinanciering, eventuele risico's bij de uitvoering en kansen voor verbreden van de maatregelen - zodat ze bijdragen aan bredere sociaal-maatschappelijk doelen - zijn in november 2019 door de Ministers van IenW en LNV 33 maatregelen geselecteerd waarin de Ministers vanuit de PAGW willen investeren (Kamerstukken II, 2019-2020, 27 625, nr. 488).

Eén van die maatregelen betreft: "*Verzachten van de randen van het Wad; het realiseren van PAGW-doel bij de dijkversterking Koehool-Lauwersmeer*". De aanleiding van deze maatregel is de slechte ecologische toestand van de Waddenzee. Doel van deze PAGW-maatregel is het versterken van de natuurlijke dynamiek en het herstellen van de ecologische processen die daarbij horen als onderdeel van het gebiedsproces van het dijkversterkingsproject Koehool-Lauwersmeer. Voor de PAGW-maatregel(en) is vanuit het Rijk € 37,5 mln. gereserveerd uit de PAGW-gelden. In de ecologische verkenning wordt ook onderzocht of er een koppeling kan worden gelegd met de watersysteemmaatregelen in het project Holwerd aan Zee. Tegelijkertijd speelt er langs de Waddenzeedijk tussen het buurtschap Koehool en het Lauwersmeer een dijkversterkingsopgave in het kader van het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). Dit project wordt uitgevoerd door Wetterskip Fryslân. Rijk en regio hebben daarom besloten deze opgaven in samenhang op te pakken en naar synergie en efficiency te streven. Wetterskip Fryslân is penvoerder voor deze integrale opgave en de nu lopende Verkenning en werkt hierin samen met de PAGW als het gaat om de ecologische opgave van de Waddenzee.

Het document dat nu voor u ligt is de MIRT Startbeslissing voor *Verzachten van de randen van het Wad*:

- als onderdeel van de Programmatische Aanpak Grote Wateren (de PAGW);
- als onderdeel van het gebiedsproces van het dijkversterkingsproject Koehool-Lauwersmeer (HWBP).

Verzachten van de randen van Wad is dus onderdeel van de gebiedsgerichte Verkenning van de dijkversterking Koehool-Lauwersmeer die getrokken wordt door het Wetterskip Fryslân. Wetterskip Fryslân heeft voor dit (integrale) project op 17 augustus 2020 het startdocument "Versterking Waddenzeedijk Koehool-Lauwersmeer" gepubliceerd. De PAGW opgave is naast de waterveiligheidsopgave opgenomen in dit startdocument. Wetterskip Fryslân verkent in een gebiedsproces samen met de PAGW, de provincie Fryslân en andere partijen in de regio of er andere opgaven gekoppeld kunnen worden aan de waterveiligheidsopgave (Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP)) én de ecologische opgave van de Waddenzee (de PAGW). Daarnaast spelen er mogelijk nog andere opgaven vanuit de omgeving, zoals Holwerd aan Zee. Voor het Waddengebied geldt vaak dat de opgave en de oplossing voor de één ligt op het terrein en bevoegdheid van een ander. De sleutel tot succes is gezamenlijk op zoek te gaan naar oplossingen via een gebiedsproces 'van onderop'. Het betreft dus een integraal project met meerdere doelen en opgaven; Dijk versterkt, gebied verrijkt!

Deze MIRT-startbeslissing heeft als doel om de start te markeren van de gebiedsgerichte verkenning van de PAGW-opgaven langs het dijktraject Koehool-Lauwersmeer, en de vervolgstappen die daarbij horen vast te leggen. Het doel van de verkenning is om de ecologische maatregelen te verkennen en te komen tot een PAGW Voorkeuralternatief dat wordt vastgelegd in een rapportage "Verkenning PAGW – Verzachten van de Randen van het Wad Koehool-Lauwersmeer". Voor deze verkenning wordt het MIRT proces gevolgd, inclusief de daarbij horende besluitvorming.

1.3 Dijk versterkt, gebied verrijkt

Het dijktraject tussen Koehool-Lauwersmeer (noord Friesland) van 47 km voldoet niet aan alle veiligheidseisen en moet versterkt worden. De effecten van klimaatverandering en zeespiegelstijging worden meegenomen in de dijkversterking, waardoor de dijk voor de komende 50 jaar (tot 2073) toekomstbestendig wordt gemaakt.

Uit de toetsing en een nadere veiligheidsanalyse bleek dat de Waddenzeedijk op verschillende onderdelen niet voldoet aan de wettelijke eisen. Dijken kunnen om verschillende redenen bezwijken, de zogenaamde faalmechanismen.

De veiligheidsopgave is niet over de gehele lengte van het dijktraject gelijk. Ook binnen een dijksectie kan de opgave variëren door bijvoorbeeld verschillen in geometrie, ondergrond of aanwezigheid van voorland. Wetterskip Fryslân is nog bezig met aanvullend onderzoek naar enkele faalmechanismen. Na het aanvullend onderzoek kunnen onderdelen van de dijk alsnog goedgekeurd worden. Voor de delen van de dijk die al zijn goedgekeurd, is geen nadere analyse meer nodig. Deze voldoen aan de veiligheidsnorm.

In het project wordt gestreefd om 'werk-met-werk' te maken: Andere opgaven in het gebied worden met de veiligheidsopgave (Hoogwaterbeschermingsprogramma HWBP) in een gebiedsproces geïntegreerd (Figuur 1). Zo wordt er gekeken naar combinatiekansen met opgaves in het gebied, met projecten waarin landschap, duurzaamheid, recreatie en circulariteit worden verkend (en reeds ontwikkelde POV-oplossingen benut). Daarnaast wordt de ecologische opgave van de PAGW in de Verkenning meegenomen. Er zijn twaalf ecologische kansen gedefinieerd die op het dijktraject of in het gebied rondom de dijk ingepast zouden kunnen worden, waardoor er nieuwe leefgebieden en geleidelijke overgangen tussen land-water en zoet-zout worden gecreëerd. Dit zorgt ervoor dat niet alleen de dijkversterking, maar ook de natuur op en rondom de dijk, bijdragen aan de leefbaarheid en toekomstbestendigheid van het gebied. Daarnaast worden de belangen van regionale overheden, maatschappelijke organisaties, bewoners, ondernemers en agrariërs via een participatieproces in de verkenning meegenomen. Deze integrale aanpak zorgt voor een versterking van het draagvlak voor het gehele project. Voor het Waddengebied geldt vaak dat de opgave en de oplossing voor de één ligt op het terrein en bevoegdheid van een ander. De sleutel tot succes is gezamenlijk op zoek te gaan naar oplossingen via een gebiedsproces 'van onderop'.

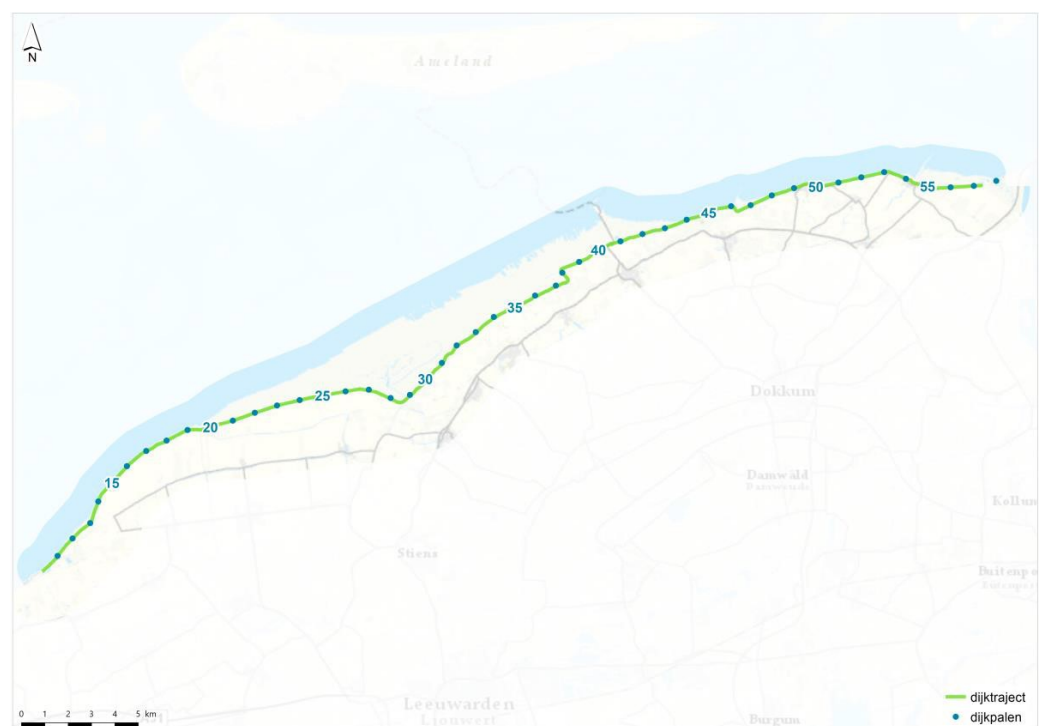
Figuur 1 Verzachten van de randen van het Wad, als onderdeel van gebiedsproces rondom de dijkversterking Koehool-Lauwersmeer

1.4 Stap voor stap: de Startbeslissing geeft de aftrap

De aanlegwerkzaamheden zouden over ongeveer vier jaar (2024) van start kunnen gaan. In die tijd moet er veel gebeuren en moeten vele stappen gezet worden. De volgende stappen, zijn de stappen die in de Verkenning gezet moeten worden:

Stap 1: Bepalen van de opgave

De eerste stap richt zich op het verkennen van de opgaven die in dit gebied van belang zijn. Voor de PAGW gaat het om het verkennen van maatregelen die voldoen aan de ecologische (de PAGW) doelstellingen. Deze ecologische doelstellingen worden met de gebiedspartners concreet uitgewerkt, om ze toe te passen als toetsingskader. Figuur 2 geeft het zoekgebied van de opgaven aan.

Figuur 2 Zoekgebied opgaven.

Samenwerkingsovereenkomst (SOK)

Een van de eerste te zetten stappen in de verkenning is een nadere uitwerking en concretisering van hoe de verschillende partijen met elkaar gaan samenwerken. Welke partijen dit zijn wordt in de Verkenning bepaald. Wetterskip Fryslân, Provincie Fryslân en Rijkswaterstaat Noord-Nederland (vanuit de PAGW) nemen hiervoor het initiatief. De uiteindelijke samenwerkingsvorm, rol- en taakverdeling tussen de partners en financieringsconstructies wordt vastgelegd in een door alle partijen te tekenen samenwerkingsovereenkomst (SOK). Deze te ondertekenen samenwerkingsovereenkomst is een van de eerste te realiseren mijlpalen in de verkenningfase.

Stap 2: Vaststellen van bouwstenen

Na de afbakening van de opgave en de doelstellingen worden in stap 2 de toepasbare ecologische PAGW bouwstenen in beeld gebracht. De aan het dijkontwerp verbonden ecologische bouwstenen worden gecombineerd met de andere opgaven om zo tot een integraal dijkontwerp te komen. Naast deze aan de dijkversterking gekoppelde ecologische bouwstenen, worden ook andere ecologische kansen en bouwstenen geïnventariseerd waar een breder gebiedsproces voor nodig is zoals bijvoorbeeld vanuit Holwerd aan Zee. Het totaal aan PAGW kansen en bouwstenen wordt in het gebiedsproces verkend, en in de rapportage "Verkenning PAGW – Verzachten van de Randen van het Wad Koehool-Lauwersmeer" opgenomen.

Stap 3: Evaluatie van varianten

De in stap 2 verzamelde bouwstenen worden in de deze stap getoetst aan de PAGW-opgave en doelstellingen. De getoetste ecologische bouwstenen worden opgenomen in de rapportage "Verkenning PAGW – Verzachten van de Randen van het Wad". De ecologische bouwstenen die gekoppeld zijn aan de dijkversterking worden daarnaast ook opgenomen in het integraal dijkontwerp van Wetterskip Fryslân (het voorkeursalternatief KLM).

Milieueffectrapport opstellen

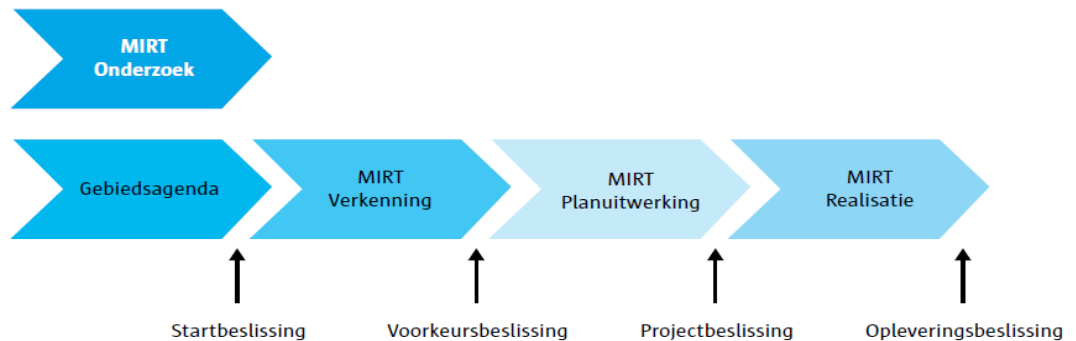
De in de verkenning op te stellen Milieueffectrapportage levert informatie aan over de effecten van de mogelijke maatregelen en een beoordeling op de milieuaspecten van de varianten. Het Milieueffectrapport draagt op die manier bij aan de besluitvorming over het voorkeursalternatief.

Stap 4: Bepalen van een voorkeursalternatief (VKA)

In stap 4 wordt het zogeheten PAGW voorkeursalternatief bepaald dat wordt vastgelegd in een rapportage "Verkenning PAGW – Verzachten van de Randen van het Wad Koehool-Lauwersmeer". Deze Verkenning bestaat uit delen die aan het dijkontwerp en dijkversterking verbonden zijn én delen met de andere ecologische kansen en bouwstenen rondom de dijk waar een breder gebiedsproces voor nodig is, bijvoorbeeld vanuit Holwerd aan Zee.

Voordat er definitief over het VKA wordt besloten, wordt dit VKA besproken met belanghebbenden in het gebied, in onder andere informatiebijeenkomsten.

Het project wordt, zoals uit bovenstaande tekst blijkt, stap voor stap steeds concreter. De leidraad voor deze stapsgewijze aanpak (Figuur 3) zijn de spelregels uit het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport, het MIRT.

Figuur 3 Het MIRT-systeem

1.5. Betrokken partijen

De versterking van de ecologie van de Waddenzee en de Waddenzeedijk zijn grote opgaven met mogelijk veel impact in het gebied. Het omvat een lange dijk (47 km) met een brede strook rondom de dijk (het buitendijkse voorland en het binnendijkse achterland) waar mensen wonen, werken en recreëren. Het Wetterskip Fryslân, Rijkswaterstaat (namens de PAGW) en Provincie Fryslân pakken daarom dit project samen met inwoners, bedrijven, partners en organisaties uit het gebied op.

De komende periode wordt samen met de omgeving gekeken welke oplossingen er zijn om de dijk te versterken, de ecologie van de Waddenzee te versterken en het gebied te verrijken. Om richting te geven aan dit integrale gebiedsproces is de Stuurgroep KLM opgericht. Deelnemende partijen in de stuurgroep zijn Wetterskip Fryslân (initiatiefnemer), Provincie Fryslân, gemeente Waadhoeke, gemeente Noardeast, 't Fryske Gea (namens de natuur- en milieuorganisaties), LTO (namens de landbouw) en Rijkswaterstaat Noord Nederland (namens de PAGW). In opdracht van de Ministeries van Infrastructuur en Waterstaat en Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit is Rijkswaterstaat Noord-Nederland in samenwerking met RVO en Staatsbosbeheer verantwoordelijk voor de uitvoering van het maatregelenpakket en het realiseren van het doelbereik van de ecologische maatregelen van de Programmatische Aanpak Grote Wateren.

1.6 Leeswijzer

Deze Startbeslissing is als volgt opgebouwd:

- Hoofdstuk 2 bevat de probleemanalyse. In hoofdstuk 2 worden ook de twee hoofddoelen van het project gepresenteerd, en daarnaast de zogenoemde koppelkansen.
- Hoofdstuk 3 beschrijft de aanpak: de stappen van het MIRT-systeem, de te doorlopen procedures en de verschillende activiteiten die achtereenvolgens in de Verkenning gaan plaatsvinden.
- Hoofdstuk 4 gaat over de organisatie van het project: de samenwerking tussen de betrokken partijen en de inbreng vanuit de omgeving.

2 Beleid, opgave, doelen, koppelkansen

2.1. Beleidsmatige verankering

2.1.1. Programmatische Aanpak Grote Wateren

De ministeries van IenW en LNV werken samen met de regionale overheden en maatschappelijke organisaties (hierna: de regio) aan toekomstbestendige grote wateren waarin een hoogwaardige natuur samengaat met een krachtige economie. Met de PAGW (de Programmatische Aanpak Grote Wateren) wordt waar mogelijk de natuurlijke dynamiek versterkt, worden de grote wateren en het achterland met elkaar verbonden en worden eerder verloren en ontbrekende leefgebieden aangelegd en worden geleidelijke overgangen tussen land en water, en zoet en zout aangelegd. Daarmee wordt de natuurlijke dynamiek vergroot en wordt een stabiel en samenhangend ecologisch netwerk van grote wateren gerealiseerd. De Natura2000-gebieden en de overige natuurgebieden in de grote wateren worden hiermee robuust gemaakt, zodat ze beter externe milieudrukken en de effecten van klimaatverandering kunnen opvangen. Zo wordt de achteruitgang van de ecologische waterkwaliteit en natuur voorkomen; wat een verplichte opgave is vanuit de Vogel- en Habitatrichtlijn (Natura2000) en de Kaderrichtlijn Water (KRW). Als de natuur en de ecologische waterkwaliteit op orde zijn, verbetert ook kwaliteit van de leefomgeving en het vestigingsklimaat. Daarnaast zijn de maatschappelijke opgaven uit de gebiedsagenda's, zoals verstedelijking, transport en energieopwekking, beter in te passen.

De Waddenzee is Unesco Werelderfgoed. Het is 's werelds grootste aaneengesloten systeem van zand- en slibvlakten die droogvallen tijdens eb. De Waddenzee ligt echter in een keurslijf van dijken en dammen. Door landaanwinning en afsluitingen van zeearmen is veel van het oorspronkelijke intergetijdengebied verdwenen. Overgangen van land naar water en van zoetwater naar zoutwater werden abrupt. Daarnaast zijn er veel menselijke activiteiten in het gebied, we noemen dit gebruik. Denk aan visserij, toerisme en baggeren voor de scheepvaart. Veel activiteiten zijn, mits goed vormgegeven, inpasbaar.

Al deze factoren hebben, samen met de gevolgen van klimaatverandering en intrede van exoten, invloed op het mariene ecosysteem. De visstand is onvoldoende en het voedselweb is incompleet. Vooral grote vissen, toppredatoren en biobouwers, zoals zeegras, ontbreken. Omdat er onvoldoende geschikt leefgebied is, is de Waddenzee een zwakke schakel geworden in de Oost-Atlantische migratieroute van vooral trekvogels (flyway) en levenscyclus van trekvissen (swimway). De hoofdstrategie is om te sturen op processen en het aanpassen van het menselijk gebruik aan deze fundamentele kenmerken. Het gebied met rust laten, is daarbij belangrijker dan doen.

In de Waddenzee zouden maatregelen genomen moeten worden om de randen van het Wad te verzachten. De nu lopende dijkversterkingstrajecten van de Waddenzeedijken bieden hiervoor volop kansen. In combinatie met de dijkversterking kunnen bijvoorbeeld geleidelijke overgangen van Wad naar land, zoet-zout overgangen, 'dubbele dijken' en brakwaterzones gaan maken. Ook kan de Waddenzee weer met het achterland worden verbonden en de natuurlijke dynamiek terug gebracht worden. Met inrichtingsmaatregelen wordt dus geprobeerd habitats

en connectiviteit te verbeteren, en nadelige effecten van de waterveiligheidswerken weg te nemen of te verzachten.

2.1.2. Hoogwaterbeschermingsprogramma

De dijkversterking Waddenzeedijk Koehool – Lauwersmeer is opgenomen in het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). In dit programma werken het Rijk en de waterschappen met elkaar samen om Nederland te beschermen tegen overstromingen. Het dijktraject Koehool-Lauwersmeer ligt aan de Waddenkust van Friesland (zie Figuur 2) en beschermt het achterland tegen overstromingen vanuit de Waddenzee. Het traject valt binnen de gemeenten Waadhoeke en Noardeast-Fryslân.

Wetterskip Fryslân versterkt de komende jaren de Waddenzeedijk. Omdat rekening wordt gehouden met een stijgende zeespiegel en een dalende bodem, stijgt de kans op overstromingen. Hierdoor voldoen delen van de huidige dijk niet meer aan de wettelijke eisen voor de veiligheid. De versterking van de Waddenzeedijk is een groot project met veel impact in het gebied. Het omvat een groot gebied: een lange dijk met een brede strook rondom de dijk (het buitendijkse voorland en het binnendijkse achterland) waar mensen wonen, werken en recreëren. Wetterskip Fryslân pakt daarom dit project samen met inwoners, bedrijven, partners en organisaties uit het gebied op.

Project Koehool-Lauwersmeer en Programma Waddenzeekust

De dijkversterking wordt uitgevoerd door het project Koehool-Lauwersmeer van Wetterskip Fryslân. De dijkversterking Koehool-Lauwersmeer is onderdeel van het programma Waddenzeekust van Wetterskip Fryslân. Dit programma omvat de dijkversterking van de hele Friese Waddenzeekust; van Afsluitdijk tot aan het Lauwersmeer. Het programma Waddenzeekust onderzoekt ook de kansen die er liggen voor het versterken van de ecologie. Daar waar er raakvlakken zijn met de dijkversterking, worden deze kansen opgepakt binnen het project Koehool-Lauwersmeer. Als het programma kansen ziet die geen raakvlak hebben met het project, kijkt het programma in samenspraak met de PAGW waar ze deze kansen kunnen oppakken. Hoe en met wie deze kansen worden uitgevoerd moet in de Verkenning worden bepaald.

2.1.3. Agenda voor het Waddengebied 2050

Voor het Waddengebied hebben overheden, landbouworganisaties, natuurorganisaties, visserijorganisaties en de samenwerkende havens een gezamenlijke perspectief en koers richting 2050 geformuleerd en een Agenda voor het Waddengebied opgesteld om die koers in te zetten.

Deze Agenda bundelt ambities, doelen en strategieën van Rijk en regio en scherpt deze aan waar dat kan. Voor de nieuwe ontwikkelingen die op het Waddengebied afkomen benoemt de Agenda de belangrijkste opgaven en bijbehorende dilemma's. De Agenda moet gezien worden als beleidskader dat zelfbindend is voor partijen die zich ermee hebben verbonden, en daaruit volgt dat de Agenda relevant doelen en principes bevat voor het NWP3, nl. voor het rijksbeleid in de Waddenzee en Noordzee-kustzone boven de Waddeneilanden.

Doelen

De hoofddoelstelling voor het Waddengebied is dat het in 2050 veilig, vitaal en veerkrachtig is. Veilig door tijdig te anticiperen op de gevolgen van klimaatverandering. Vitaal doordat wonen, werken, onderwijs en zorg mogelijk blijven op de eilanden en langs de kust en economische sectoren excelleren in de context van het Werelderfgoed. Veerkrachtig doordat robuuste natuur en het landschap van wereldklasse de effecten van klimaatverandering, duurzaam gebruik en nieuw ontwikkelingen kunnen opvangen.

Leidende principes. Voor ingrepen en handelingen, het vinden van oplossingen en het benutten van kansen binnen het waddengebied zijn verschillende leidende principes opgesteld waaronder enkele die water gerelateerd zijn:

- We gaan uit van een duurzame bescherming en zo natuurlijke mogelijke ontwikkeling van de Waddenzee;
- Ecologie en economie versterken elkaar;
- We letten op de samenhang binnen het Waddengebied tussen Waddenzee, Noordzee, IJsselmeer en binnen de trilaterale Waddenzee en internationaal;
- We koppelen opgaven zoveel mogelijk en pakken ze integraal op;
- We nemen het werelderfgoed als inspiratiebron;
- We volgen een adaptieve werkwijze waarbij we o.a. vroegtijdig met elkaar in gesprek gaan over activiteiten en samen oplossingen zoeken en ruimte laten voor experimenten en pilots;
- We zijn samen (overheden en stakeholders) verantwoordelijk voor behoud van de kernwaarden van het waddengebied.

In de Agenda is voor de Waddenzee, de Waddenkust, de Waddeneilanden en het Eems-Dollard gebied een perspectief geschetst waarop voor 2050 wordt gekoerst. Dit perspectief sluit nauw aan bij het perspectief dat is geschetst in het Programma Rijke Waddenzee dat door het Ministerie van LNV is ontwikkeld om de natuur in de Waddenzee te ontwikkelen en het medegebruik te verduurzamen.

Voor het verwezenlijken van dit perspectief zijn binnen 8 verschillende thema's opgaven, dilemma's en strategieën geformuleerd waarvan de voor de ecologische opgave relevante thema's en opgaven hieronder kort zijn samengevat.

Thema Natuur van Wereldklasse: Opgave is het behoud en het versterken van een robuuste, dynamische en veerkrachtige natuur dat tegen een stootje kan en nieuwe ontwikkelingen zoals klimaatverandering kan opvangen. Waar mensen in en van leven en waar medegebruik mogelijk is mits het de natuur en het landschap niet aantast.

Thema Klimaatverandering: Verandering van het klimaat heeft o.a. effect op het natuurlijk leven, de soorten samenstelling en de morfologie in de Waddenzee. Voor de bewoners en bedrijven in het waddengebied zijn er ook gevolgen zoals waterveiligheid, stormschade, wateroverlast, hitte, zoutindringing en beschikbaarheid van zoetwater. Centrale opgave is het realiseren van een veilig en veerkrachtig waddengebied dat veranderingen van het klimaat kan opvangen en kan meebewegen voor de bescherming van de mens en de flora en fauna.

Uitvoeringsprogramma 2021-2026. De Agenda voor het Waddengebied wordt stapsgewijs uitgewerkt via een adaptief Uitvoeringsprogramma. Het Rijk ondersteunt de totstandkoming van de Uitvoeringsagenda 2021-2026, en heeft een aandeel in projecten die in het verlengde liggen van de eigen beleidsopgaves (m.n. natuur, klimaat, bereikbaarheid, verduurzaming visserij, kennis en monitoring). Uitvoeringsprogramma bundelt ook reeds bestaande programma's die het Rijk trekt of met een Rijks-aandeel, zoals de programmatische aanpak Grote Wateren.

Verzachten van de randen van het Wad, als onderdeel van de dijkversterking Koehool-Lauwersmeer, is als natuurontwikkelingsproject opgenomen in de Agenda voor het Waddengebied 2050.

2.2. Ecologische opgave Waddenzee

De Waddenzee is Unesco Werelderfgoed. Het is 's werelds grootste aaneengesloten systeem van zand- en slibvlakten die droogvallen tijdens eb. De Waddenzee ligt echter in een keurslijf van dijken en dammen. Door landaanwinning en afsluitingen van zeearmen is veel van het oorspronkelijke intergetijdengebied verdwenen. Overgangen van land naar water en van zoetwater naar zoutwater werden abrupt. Verbindingen met het achterland zijn afgesloten. Daarnaast zijn er veel menselijke activiteiten in het gebied, we noemen dit gebruik. Denk aan visserij, toerisme en baggeren voor de scheepvaart. Veel activiteiten zijn, mits goed vormgegeven, inpasbaar.

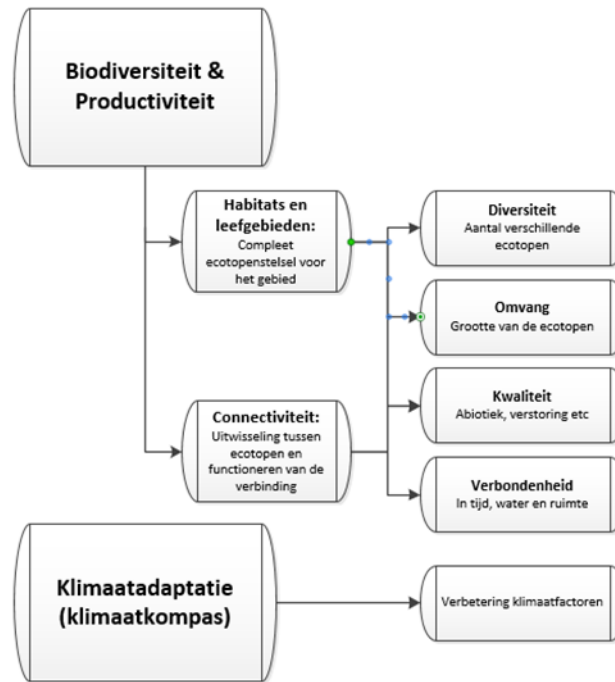
Al deze factoren hebben, samen met de gevolgen van klimaatverandering en intrede van exoten, invloed op het mariene ecosysteem. De visstand is onvoldoende en het voedselweb is incompleet. Vooral grote vissen, toppredatoren en biobouwers, zoals zeegras, ontbreken. Omdat er onvoldoende geschikt leefgebied is, is de Waddenzee een zwakke schakel geworden in de Oost-Atlantische migratieroute van trekvogels (flyway) en levenscyclus van vissen (swimway). De hoofdstrategie is om te sturen op processen en het aanpassen van het menselijk gebruik aan deze fundamentele kenmerken. Het gebied met rust laten, is daarbij belangrijker dan doen.

Voor het Waddengebied geldt vaak dat de opgave en de oplossing voor de één ligt op het terrein en bevoegdheid van een ander. De sleutel tot succes is gezamenlijk op zoek te gaan naar oplossingen via een gebiedsproces 'van onderop'.

NB. Voor een beschrijving van de waterveiligheidsopgave wordt verwezen naar het startdocument "Versterking Waddenzeedijk Koehool-Lauwersmeer" van Wetterskip Fryslân.

2.3 Doelen, projectresultaat, financiering en koppelkansen

In Figuur 4 is het algemene doelbereik van de PAGW weergegeven. In de Verkenning wordt dit Figuur gebruikt om af te wegen welke maatregelen het meest bijdragen aan het oplossen van de ecologische problemen van de Waddenzee (of omgekeerd). Het doelbereik zal specifiek gemaakt worden voor de Waddenzee, nu is het nog algemeen.

Figuur 4 Doelbereik PAGW (algemeen)

Welke oplossingen zijn de moeite waard om in de Verkenning mee te gaan nemen?

Het dijkversterkingsproject Koehool-Lauwersmeer biedt mogelijkheden om de randen van het Wad te verzachten. In combinatie met deze dijkversterking wordt geprobeerd de natuurlijke dynamiek te versterken en de ecologische processen die daarbij horen te herstellen. Te denken valt het maken van geleidelijke overgangen van wad naar land, zoet-zout gradiënten, 'dubbele dijken' en brakwaterzones. Ook willen we de Waddenzee daar waar het kan met het achterland verbinden en de natuurlijke dynamiek terugbrengen. Met inrichtingsmaatregelen wordt dus geprobeerd habitats en connectiviteit te verbeteren om zo de nadelige effecten van de waterveiligheidswerken weg te nemen of te verzachten. Voor het Waddengebied geldt vaak dat de opgave en de oplossing voor de één ligt op het terrein en bevoegdheid van een ander. De sleutel tot succes is gezamenlijk op zoek te gaan naar oplossingen via een gebiedsproces 'van onderop'.

In een gebiedsgerichte Verkenning (eind 2019) zijn, als voorbereiding op de PAGW Verkenning, onder regie van Wetterskip Fryslân, 't Fryske Gea en de Programmatische Aanpak Grote Wateren (de PAGW) in een brede Waddenkustzone tussen Koehool en Lauwersmeer de volgende kansen voor ecologische maatregelen, al of niet gekoppeld met de HBWP-opgave, benoemd:

1. zoet-zout overgangen creëren;
2. nat-droog overgangen en dynamiek creëren;
3. gradiënt onderwaternatuur versterken;
4. brakke zones creëren;
5. hoogwatervluchtplaatsen en slaapplekken voor wadvogels creëren;
6. broedgelegenheid voor wadvogels creëren;
7. versterken foerageer gelegenheid in brakke zones;
8. vergroten areaal pionierskwelders;
9. paaigelegenheden en kraamkamers voor vissen creëren;
10. biodiversiteit kwelders toekomstig maken;
11. vismigratie van en naar het achterland versterken;
12. natuur op de dijk versterken.

Deze potentiële maatregelen zijn uitgewerkt tot factsheets. De factsheets zijn online¹ beschikbaar.

NB. Voor een beschrijving van de waterveiligheidsdoelen wordt verwezen naar het startdocument "Versterking Waddenzeedijk Koehool-Lauwersmeer" van Wetterskip Fryslân.

2.3.1 Projectresultaat

Het verzachten van de randen van het Wad zorgt ervoor dat estuariene en mariene natuur en de bijbehorende ecologische processen meer natuurlijk kunnen gaan plaatsvinden. Zo ontstaat er een aanvulling op ontbrekend en/of hoogwaardig leefgebied voor bijvoorbeeld jonge vis en bodemdieren. Bovendien komt er extra voedsel-, rust-, broed- en vluchtgebied (hoogwatervluchtplaatsen) voor vogels en worden de verbindingen met het achterland, de Friese boezem, hersteld.

Dit geeft het mariene ecosysteem van de Waddenzee de kans zich te herstellen. Ook wordt het ecosysteem weerbaarder voor grootschalige veranderingen, zoals het klimaat. Ontbrekende overgangsgebieden zijn belangrijk voor de robuustheid van het voedselweb, zodat creëren van natuurlijke overgangen ervoor zorgt dat het gebied tegen een stootje kan. Deze geleidelijke overgangen van land naar water reduceren bovendien de golfbelasting op de dijken langs de Waddenzee, wat de waterveiligheid vergroot. Met deze projecten (en de toekomstige opschaling) komen de doelen voor ecologische waterkwaliteit (Kaderrichtlijn Water) en natuur (Natura 2000) binnen bereik.

2.3.2 Zicht op financiering van de PAGW-doelen

Voor het uitvoeren van de ecologische PAGW-bouwstenen is een budget van 50 miljoen euro nodig (EPK, IK en 10 jaar Beheer en Onderhoud). Dit bedrag kent nog een bandbreedte passend bij de fase waarin het project zich bevindt. In de Verkenning worden de kostenramingen (SSK en LCC) opgesteld. Binnen de PAGW is er geld beschikbaar gesteld voor 'Verzachten van randen van het Wad Koehool-Lauwersmeer'. In de brief aan Tweede kamer van 8 november 2019 is 75% van dit bedrag, te weten 37,5 miljoen euro (inclusief EPK, IK en 10 jaar Beheer en

¹ <https://www.wetterskipfryslan.nl/projecten/eindrapportage-ecologische-kansen-koehool-lauwersmeer-definitief-gecomprimeerd.pdf>

Onderhoud)) gereserveerd (IENW/BSK-2019/227309). Voor het uitvoeren van vooronderzoek en de MIRT-Verkenning (EPK-deel) was al 0,6 miljoen euro gereserveerd in het kader van de eerste tranche van PAGW. Dit budget wordt als eerste ingezet in de nu startende Verkenning. De verwachting is dat dit bedrag niet genoeg is voor de totale Verkenning (EPK plus IK). Aanvullend budget voor de verkenning, etc. zou gefinancierd moeten worden uit de gereserveerde 37,5 miljoen. Er wordt in de MIRT Verkenningfase nog gezocht naar de benodigde middelen aanvullend op de 37,5 miljoen (cofinanciering).

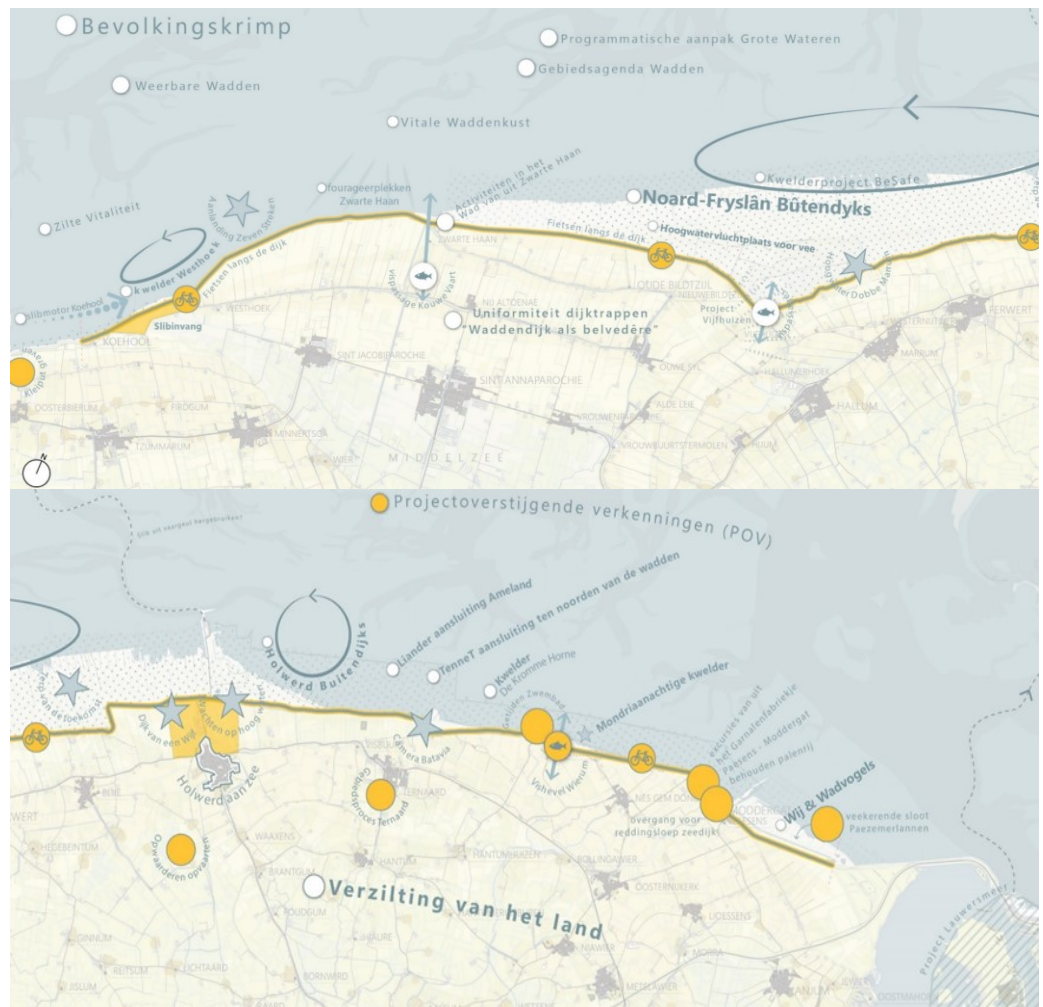
Voor het Waddengebied geldt vaak dat de opgave en de oplossing voor de één ligt op het terrein en bevoegdheid van een ander. Dit biedt kansen voor cofinanciering. In dit project worden de verkenning van PAGW-maatregelen gekoppeld aan het gebiedsproces van de waterveiligheidsopgaven die Wetterskip Fryslân uitvoert. Met deze koppeling wordt een efficiency slag gehaald. Het HWBP zou hiermee als een co-financier van de PAGW-maatregelen gezien kunnen worden. In de Verkenning worden overige koppelkansen en/of mogelijkheden voor co-financiering verder in beeld gebracht en geconcretiseerd. Het Waddenfonds (thema natuur – randen van het Wad) en het investeringskader Waddengebied (IKW; opgave Vitale Kust) lijken een kansrijke co-financier. De eerste gesprekken hebben inmiddels plaats gevonden en lijken positief.

Het Waddenfonds is een gemeenschappelijke regeling van de Waddenprovincies Fryslân, Groningen en Noord-Holland. Het fonds investeert in initiatieven en projecten die de ecologie en duurzame economische ontwikkeling van het Waddengebied versterken. Projecten van (samenwerkende) ondernemers, verenigingen, stichtingen en overheidsorganisaties kunnen in aanmerking komen voor een bijdrage van het Waddenfonds. In het najaar van 2016 hebben de provincies Noord-Holland, Fryslân en Groningen het Investeringskader Wadden (IKW) vastgesteld. Met het IKW zetten de Waddenprovincies zich in om een breed en samenhangend programma te realiseren met, onder andere, de inzet van het Waddenfonds. Centraal staat het faciliteren van initiatieven gericht op het versterken van de ecologie en/of het verduurzamen van de economie. Van belang hierbij is dat er sprake is van een gemeenschappelijke betrokkenheid van zowel de provincies als het grote netwerk aan partijen en mensen in het Waddengebied.

2.3.3. Andere nevenopgaven en koppelkansen

Om verdere invulling te geven aan de gebiedsopgave zijn Wetterskip Fryslân, Provincie Fryslân en Rijkswaterstaat Noord-Nederland actief op zoek naar opgaven van andere initiatiefnemers, de zogeheten koppelkansen. Koppelkansen zijn initiatieven, die tegelijkertijd met de dijkversterking en de ecologische opgaven kunnen worden uitgevoerd. Zo is er kans werk-met-werk te maken en/of om meerwaarde te creëren in het gebied. De essentie van een koppelkans is dat deze leidt tot voordeel voor beide projecten, door bijvoorbeeld het vergroten van de ruimtelijke kwaliteit of het besparen van kosten. De initiator van de koppelkans draagt zelf zorg voor de financiering van de meerkosten en is samen met Wetterskip Fryslân, de provincie Fryslân en de PAGW verantwoordelijk voor de uitwerking in de planuitwerking en de realisatiefase.

Tot dusver zijn verschillende initiatieven naar voren gekomen uit plenaire bijeenkomsten of individuele gesprekken met belanghebbenden. Daarnaast is onderzocht of er projecten lopen via de overheid of bijvoorbeeld niet-gouvernementele organisaties. Figuur 5 geeft een overzicht van de initiatieven die op dit moment in beeld zijn.

Figuur 5 Autonome ontwikkelingen en andere initiatieven in het gebied

2.4 Uitgangspunten

Afbakening zoekgebied en studiegebied

In figuur 6 is het plangebied aangegeven. Het betreft de Waddenzeedijken tussen het buurtschap Koehool en het Lauwersmeer.

Projectgebied (MER deel 1)

Het projectgebied omvat alle alternatieven en meegenomen koppelkansen. Het projectgebied is buitendijks redelijk te begrenzen. De kwelders vallen bijvoorbeeld binnen deze zone. Binnendijks kan het projectgebied bijvoorbeeld de bouwsteen dubbele dijk bevatten met daarbinnen ecologische bouwstenen. Het projectgebied wordt in MER deel 1 aangepast op de varianten en de daarin meegenomen koppelkansen.

Figuur 6 Mogelijk projectgebied

Plangebied (MER deel 2)

Het plangebied is het ingreepgebied zoals dit is opgenomen in het uiteindelijke projectbesluit en eventuele plandragende vergunningen. De verkenning kan ertoe leiden dat bepaalde trajecten afvallen of binnen een ander project worden uitgewerkt, bijvoorbeeld vanwege koppelkansen.

Studiegebied

Naast het plangebied is het studiegebied relevant. De effecten van de voorgenomen activiteit kunnen verder reiken dan de grenzen van het plan- of projectgebied. In het MER wordt daarmee rekening gehouden. De omvang van het studiegebied, waarvoor de effecten worden beschreven, moet zodanig groot zijn dat alle relevante effecten binnen het onderzoekgebied vallen. Het studiegebied kan per onderwerp en effect dus verschillen, afhankelijk van het bereik van de effecten. De effectenstudies die voor het MER worden uitgevoerd bakenen per thema het studiegebied af.

Randvoorwaarden

Voor het ontwerp van de PAGW-maatregelen gelden de volgende voorwaarden:

- De waterveiligheid blijft gewaarborgd;
- De maatregelen voldoen aan de vigerende wet- en regelgeving zoals de wettelijke kaders en verplichtingen voor waterkwaliteit en natuur;
- Overige randvoorwaarden worden in de rest van de Verkenning nader uitgewerkt.

Duurzaamheid

Duurzaam werken is het nieuwe normaal. Voor zover van toepassing wordt in project rekening gehouden met landelijke en regionale convenanten op het gebied van duurzaamheid, circulaire economie en duurzame energie. Bij alle projecten wordt ernaar gestreefd een bijdrage aan deze ambities te leveren. Dit betekent in ieder geval dat het project zoveel mogelijk energieneutraal en volgens de principes van de Circulaire Economie gerealiseerd en beheerd wordt.

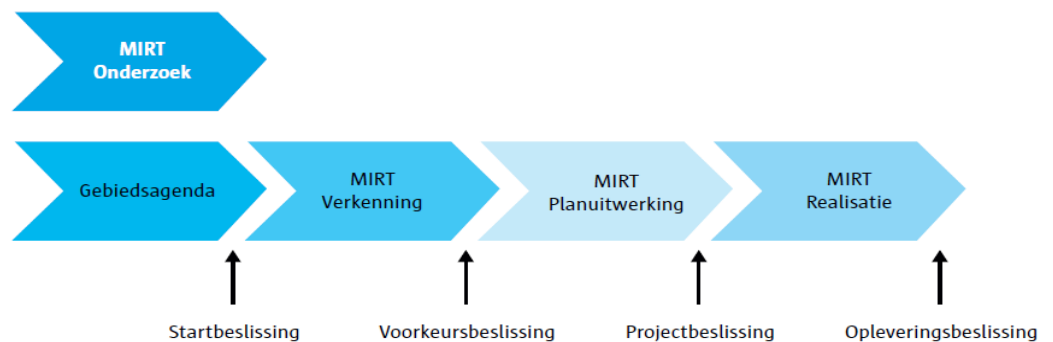
Uitgangspunten voor het duurzaam werken zijn de Spelregels van het MIRT, de handreiking Verduurzaming MIRT en richtinggevende opdrachtformuleringen (ROF's) voor MIRT-projecten. Daarnaast wordt conform de Nationale Klimaatadaptatie Strategie aangegeven welke aanvullende maatregelen voor klimaatadaptatie

noodzakelijk zijn. In de verkenning en/of planuitwerking wordt uitgewerkt hoe de doelstellingen rondom duurzaamheid en klimaatadaptatie kunnen worden meegenomen en hoe de bekostiging eruitziet.

3 Aanpak

3.1. Het MIRT-systeem als leidraad

Tussen de publicatie van deze Startbeslissing en het moment waarop de uitvoering van maatregelen van start gaan, ligt een periode van zo'n vier jaar. In die tijd moet er veel gebeuren: maatregelen ontwerpen, effecten onderzoeken, kosten ramen, bestuurlijk overleggen, tussentijdse besluiten nemen en de omgeving daarbij betrekken, wettelijke procedures doorlopen, contracten afsluiten met marktpartijen die werkzaamheden gaan uitvoeren, enzovoort. De leidraad bij al deze activiteiten is de systematiek uit het MIRT (het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport). Die systematiek is al in hoofdstuk 1 afgebeeld en hieronder (Figuur 7) nogmaals schematisch weergegeven.

Figuur 7 Het MIRT systeem

De essentie van de MIRT-systematiek is dat betrokken partijen hun krachten bundelen en gezamenlijk via transparante keuzes – ‘trechterend’ – toewerken naar een uitvoerbaar project. De MIRT-systematiek geeft structuur aan dit proces door er een fasering in aan te brengen en door de daarbij behorende mijlpalen te benoemen. De hoofdlijn van het proces is als volgt:

- Het vertrekpunt voor een MIRT-traject is de voorliggende Startbeslissing voor de MIRT-Verkenning. Deze Startbeslissing geeft aan welke opgaven centraal staan, hoe de Verkenning wordt aangepakt en welke partijen betrokken zijn.
- In de fase van de MIRT-Verkenning zoeken de partijen naar effectieve oplossingen voor de opgaven. Dit leidt tot een integrale Voorkeursbeslissing: een goed onderbouwde keuze voor de beste oplossing, de juridische route voor het vervolgtraject en de financieringswijze.
- In de MIRT-Planuitwerking wordt het project zodanig concreet ingevuld dat het uitgevraagd kan worden aan de markt.
- De Projectbeslissing maakt de weg vrij voor de realisatie, die wordt afgerond met de Opleveringsbeslissing.

3.2. Procedures

De ‘moederprocedure’: de Verkenning gaat daarover uitsluitend geven

Het MIRT-systeem geeft weliswaar structuur aan het te doorlopen proces, maar het komt niet in de plaats van de juridische procedures die eveneens doorlopen moeten worden. Wat in het geval de belangrijkste procedure is (de ‘moederprocedure’) is op dit moment nog niet bekend. Dat hangt namelijk af van hoe het project in de Voorkeursbeslissing wordt ingevuld. De uitkomst daarvan kan zijn dat de procedure

'projectplan Waterwet' in aanmerking komt, maar het is ook mogelijk dat er een ruimtelijke procedure doorlopen moet worden om de maatregelen uiteindelijk vast te leggen in een bestemmingsplan, een provinciaal inpassingsplan of een Rijksinpassingsplan. Los van de moederprocedure zijn er voorafgaand aan de realisatie van het project overigens ook nog verschillende vergunningen en ontheffingen nodig.

Eén van de opgaven tijdens de Verkenning is om het juridische vervolgtraject (procedures, vergunningen, ontheffingen) in kaart te brengen, passend bij het gerealiseerd krijgen van de varianten. Het rapport waarmee de Verkenning wordt afgerond, geeft daarover uitsluitend.

Milieueffectrapportage

Mede vanwege de wens een zorgvuldig omgevingsproces te doorlopen, is ervoor gekozen tijdens de Verkenning een milieueffectrapportage uit te voeren. De milieueffectrapportage brengt in kaart welke gevolgen het project heeft voor bijvoorbeeld natuur, bodem, water, landschap, landbouw en cultuurhistorie. De resultaten van dit onderzoek worden gebundeld in een milieueffectrapport, het MER. De informatie in dit MER zorgt ervoor dat het milieubelang volwaardig kan meewegen wanneer de integrale Voorkeursbeslissing wordt genomen.

3.3. De Verkenning: wat gaat er gebeuren?

Voordat de aanlegwerkzaamheden kunnen starten moet er in de voorbereiding veel gebeuren en moeten er vele stappen gezet worden. De volgende stappen, zijn de stappen die in de Verkenning gezet moeten worden:

Stap 1: Bepalen van de opgave

De eerste stap richt zich op het verkennen van de opgaven die in dit gebied van belang zijn. Voor de PAGW gaat het om het verkennen van maatregelen die voldoen aan de ecologische (de PAGW) doelstellingen. Deze ecologische doelstellingen worden met de gebiedspartners concreet uitgewerkt, om ze toe te passen als toetsingskader. Figuur 2 geeft het zoekgebied van de opgaven aan.

Samenwerkingsovereenkomst (SOK)

Een van de eerste te zetten stappen in de verkenning is een nadere uitwerking en concretisering van hoe de verschillende partijen met elkaar gaan samenwerken. Welke partijen dit zijn wordt in de Verkenning bepaald. Wetterskip Fryslân, Provincie Fryslân en Rijkswaterstaat Noord-Nederland (vanuit de PAGW) nemen hiervoor het initiatief. De uiteindelijke samenwerkingsvorm, rol- en taakverdeling tussen de partners en financieringsconstructies wordt vastgelegd in een door alle partijen te tekenen samenwerkingsovereenkomst (SOK). Deze te ondertekenen samenwerkingsovereenkomst is een van de eerste te realiseren mijlpalen in de verkenningfase.

Stap 2: Vaststellen van bouwstenen

Na de afbakening van de opgave en de doelstellingen worden in stap 2 de toepasbare ecologische PAGW bouwstenen in beeld gebracht. De aan het dijkontwerp verbonden ecologische bouwstenen worden gecombineerd met de andere opgaven om zo tot een integraal dijkontwerp te komen. Naast deze aan de dijkversterking gekoppelde ecologische bouwstenen, worden ook andere ecologische kansen en bouwstenen geïnventariseerd waar een breder gebiedsproces voor nodig is zoals bijvoorbeeld vanuit Holwerd aan Zee. Het totaal aan PAGW kansen en bouwstenen wordt in het gebiedsproces verkend, en in de rapportage "Verkenning

PAGW – Verzachten van de Randen van het Wad Koehool-Lauwersmeer” opgenomen.

Stap 3: Evaluatie van varianten

De in stap 2 verzamelde bouwstenen worden in de deze stap getoetst aan de PAGW-opgave en doelstellingen. De getoetste ecologische bouwstenen worden opgenomen de rapportage “Verkenning PAGW – Verzachten van de Randen van het Wad”. De ecologische bouwstenen die gekoppeld zijn de dijkversterking worden daarnaast ook opgenomen in het integraal dijkontwerp van Wetterskip Fryslân (het voorkeursalternatief KLM).

Milieueffectrapport opstellen

De in de verkenning op te stellen Milieueffectrapportage levert informatie aan over de effecten van de mogelijke maatregelen en een beoordeling op de milieuaspecten van de varianten. Het Milieueffectrapport draagt op die manier bij aan de besluitvorming over het voorkeursalternatief.

Stap 4: Bepalen van een voorkeursalternatief (VKA)

In stap 4 wordt het zogeheten PAGW voorkeursalternatief bepaald dat wordt vastgelegd in een rapportage “Verkenning PAGW – Verzachten van de Randen van het Wad Koehool-Lauwersmeer”. Deze Verkenning bestaat uit delen die aan het dijkontwerp en dijkversterking verbonden zijn én delen met de andere ecologische kansen en bouwstenen rondom de dijk waar een breder gebiedsproces voor nodig is, bijvoorbeeld vanuit Holwerd aan Zee.

Voordat er definitief over het VKA wordt besloten, wordt dit VKA besproken met belanghebbenden in het gebied, in onder andere informatiebijeenkomsten.

De in de Verkenning geschetste oplossing wordt in een volgend stadium, de Planuitwerking, verder uitgewerkt.

Planuitwerking

De planuitwerking is nodig om het integrale voorkeursalternatief uit te werken tot het niveau van het projectbesluit. Bovendien wordt dan het ontwerp voor maatwerklocaties nader bepaald. Het MER deel 2 bespreekt de effecten van het uitgewerkte voorkeursalternatief. Het MER deel 2 richt zich op de optimalisatie van het ontwerp, mitigatie en compensatie van milieu- en omgevingseffecten.

3.4. Planning

Er wordt naar gestreefd een PAGW voorkeursalternatief op te leveren in augustus 2021. Deze wordt vastgelegd in een rapportage “Verkenning PAGW – Verzachten van de randen van het Wad Koehool-Lauwersmeer”. De planning van de ecologische opgaven (PAGW MIRT) die (direct) verbonden is aan het dijkontwerp en de dijkversterking volgt waarschijnlijk de planning die Wetterskip Fryslân voor de waterveiligheidsopgave (HWBP MIRT) (zie hieronder). De andere ecologische kansen en bouwstenen rondom de dijk (PAGW MIRT), waar een breder en complexer gebiedsproces voor nodig is, krijgen waarschijnlijk een andere planning. Wat de exacte planning zal gaan worden moet de ecologische Verkenning uitwijzen.

Planning

- Vastleggen zienswijzen Startdocument (oktober 2020)
- Uitwerken voorkeursalternatieven & keuze VKA (oktober 2020 – augustus 2021)
- Start MER Fase 1 en start planuitwerking dijkversterking (augustus 2021)

Figuur 8 Planning van de dijkversterking

4 Organisatie

4.1 Samenwerking

De integrale versterking van de Waddenzeedijk en de daaraan gekoppelde ecologische opgave voor de Waddenzee is een groot project met veel impact in het gebied. Het omvat een lange dijk (47 km) met een brede strook rondom de dijk (het buitendijkse voorland en het binnendijkse achterland) waar mensen wonen, werken en recreëren. De komende periode wordt samen met de omgeving gekeken welke oplossingen er zijn om de dijk te versterken, de ecologie van de Waddenzee een impuls te geven en het gebied te verrijken. Het proces dat samen met het gebied doorlopen wordt, moet leiden tot een voorkeursalternatief. Hierover moet een gezamenlijk besluit worden genomen. Voor de PAGW invulling (MIRT-2 besluit) besluit de Minister van Infrastructuur en Waterstaat. Daarna worden de plannen uitgewerkt in de planuitwerking.

Het Wetterskip Fryslân, Rijkswaterstaat Noord-Nederland (vanuit de PAGW), de provincie Fryslân en andere partijen in de regio pakken daarom dit project samen met inwoners, bedrijven, partners en organisaties uit het gebied op. Hoe exact de samenwerking wordt voorgegeven en wat hierbij ieders taak en verantwoordelijkheid wordt, wordt als een van de eerste te zetten stappen uitgewerkt in de Verkenning. Wetterskip Fryslân, Provincie Fryslân en Rijkswaterstaat Noord-Nederland (vanuit de PAGW) nemen hiervoor het initiatief en leggen de samenwerking uiteindelijk vast in een samenwerkingsovereenkomst (SOK). Het betreft hier in eerste instantie een samenwerking in de Verkenningsfase, zowel op inhoud bij het opstellen van het VKA, als op de te doorlopen MER-procedure, als op het participatie- en het besluitvormingsproces.

4.2 Stuurgroep Koehool-Lauwersmeer (KLM)

Om richting te geven aan dit integrale gebiedsproces is de Stuurgroep KLM opgericht. Deelnemende partijen in de stuurgroep zijn Wetterskip Fryslân (penvoerder en initiatiefnemer), Provincie Fryslân, gemeente Waadhoeke, gemeente Noardeast, 't Fryske Gea (namens de natuur- en milieuorganisaties), LTO (namens de landbouw) en Rijkswaterstaat Noord Nederland (namens de PAGW).²

Doel van de Stuurgroep KLM

De leden van de stuurgroep geven gezamenlijk richting aan het gebiedsproces KLM en sturen op samenhang, draagvlak, samenwerking en eenduidige communicatie. Er is commitment voor de doorwerking van de keuzes van de stuurgroep in uitwerking van alternatieven voor de gebieds- en dijkversterkingsopgave. De stuurgroep kan zowel besluiten nemen als zwaarwegende adviezen geven. Er treedt geen verandering op in bevoegdheden van elke partij. Wetterskip Fryslân blijft bijvoorbeeld verantwoordelijk voor de HWBP-opgave dijkversterking Koehool Lauwersmeer. De Minister van IenW (met tussenkomst van de stuurgroep PAGW) is dat voor de PAGW-opgave.

² In opdracht van de Ministeries van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) en Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) is Rijkswaterstaat Noord-Nederland in samenwerking met RVO en Staatsbosbeheer verantwoordelijk voor de uitvoering van het maatregelenpakket en het realiseren van het doelbereik van de ecologische maatregelen van de Programmatische Aanpak Grote Wateren

Voor de stuurgroep gelden de volgende basisprincipes:

- samenwerken met partners aan het gebiedsproces KLM, om daarmee in ieder geval de waterveiligheid te verbeteren voor het traject Koehool-Lauwersmeer, de ecologische opgave vanuit de PAGW te realiseren en de gebiedskwaliteiten te versterken.
- samenwerken vanuit de eigen verantwoordelijkheid met de erkenning dat formele besluitvorming op gebruikelijke wijze plaatsvindt;
- de bij wet geregelde bevoegdheden van elke partij blijven in stand;
- sturing op samenhang en draagvlak;
- stuurgroepleden informeren elkaar over relevante ontwikkelingen en projecten;
- binnen de stuurgroep vindt open communicatie plaats, worden informatie en dilemma's gedeeld en investeren de leden in de onderlinge relatie;
- de stuurgroepleden zijn bereid om, voor zover als mogelijk, ondersteunende taken uit te voeren voor elkaar.

Werkwijze stuurgroep

Het project bevindt zich nu in de voorbereidingsfase. De komende maanden staan in het teken van het inventariseren van gebieds- en waterveiligheidsopgaven en de besluitvorming over de aanpak. Wetterskip Fryslân organiseert hiervoor een Quick Scan, welke zal leiden tot samenwerkingsafspraken met de gebiedspartners. Het borgen en bewaken van de voortgang van deze afspraken, is één van de belangrijke taken voor de Stuurgroep KLM. Ook wil het waterschap zich door de gebiedspartners laten adviseren over het integraal voorkeursalternatief per dijktraject.

Reikwijdte van de stuurgroep

In de stuurgroep vindt afstemming plaats over de dijkversterkingsopgave KLM, de ecologische opgave vanuit de PAGW en de daarmee samenhangende gebiedsopgaven. Hoe en waarover deze afstemming exact zal gaan wordt de komende periode als onderdeel van de Verkenning nader uitgewerkt.

4.3 Participatieproces

Voor een succesvol MIRT-traject is, naast afstemming met aanpalende projecten van onze partners, de samenwerking met stakeholders zeer wenselijk dan wel onontbeerlijk. Alleen met elkaar kunnen we de opgaven realiseren. Het is noodzakelijk om effectief samen te werken op informele en vrijwillige basis. Om zowel deze MIRT-verkenning als het uiteindelijke project goed te laten functioneren, is het belangrijk stakeholders in de juiste rol te betrekken. Zowel overheden, publieke en maatschappelijke organisaties, als ook direct belanghebbende, waaronder (georganiseerde) bewoners en bedrijven uit de directe omgeving van het project, zullen gedurende verkenning en in de fase daarna worden betrokken. Wetterskip Fryslân trekt in de fase van het opstellen van dit startdocument samen op met de provincie Fryslân in een gebiedsproces om een compleet beeld te krijgen van alle initiatieven in het gebied en afspraken te maken met initiatiefnemers over de vormen van eventuele samenwerking. Ook Rijkswaterstaat Noord-Nederland is hierbij betrokken vanuit de Programmatische Aanpak Grote Wateren.

Er is een omgevingswerkgroep waarin vertegenwoordigers van provincie, gemeenten, Rijkswaterstaat en van belangenorganisaties deelnemen. Daarnaast vindt er in het verdere verloop van het project op diverse momenten contact met belanghebbenden ('stakeholders') plaats, in de vorm van ontwerp ateliers en openbare informatiebijeenkomsten. De precieze invulling hiervan werkt Wetterskip Fryslân nog verder uit en zal via onder andere de projectwebsite

(www.waddenzeekust.nl) worden gedeeld. Tijdens al deze momenten kunnen belanghebbenden meedenken over het ontwerp en koppelkansen aandragen.

Op de projectwebsite (www.waddenzeekust.nl) is informatie te vinden over het project. Hier kunnen belanghebbenden ideeën en reacties plaatsen. Daarbij geldt dat hoe eerder in het proces ideeën en koppelkansen worden aangedragen, hoe groter de kans is dat ze in het proces kunnen worden meegenomen. Ook in reactie op dit startdocument kunt u oplossingsrichtingen of koppelkansen aandragen. Let daarbij op dat bij een meekoppelkans de initiatiefnemer daarvan zorg heeft voor het beschikbaar komen van aanvullende financiering.